

УДК 343.341

DOI <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i85.1821>

А. В. Будякова

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА БАНДИТИЗМ У ЗАКОНОДАВСТВІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Вступ. Одним із найбільш дискусійних питань, що постає при дослідженні інституту співучасті у кримінальному праві, є розв'язання проблеми співвідношення поняття «злочинна організація» із поняттям такого різновиду форми співучасті як «банда» та криміногенного суспільного явища – «бандитизму» [2].

Функціонування в Україні банд, метою існування яких є вчинення озброєних нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, загрожує як громадській безпеці, так і життю, здоров'ю окремих громадян та їхній власності, перешкоджає нормальній господарській діяльності, створює стан незахищеності суспільства від злочинних посягань. Все це зумовлює необхідність вжиття з боку держави ефективних заходів, в тому числі й кримінально-правового характеру, спрямованих на протидію бандитизму [3]. Розглянемо досвід України та зарубіжних країн.

Стан дослідження. Вивчення наукової та навчальної літератури засвідчило, що питання кримінальної відповідальності за бандитизм неодноразово привертало увагу науковців. Так, окремі аспекти цієї теми вивчали А.А. Вознюк, І.В. Іваненко, Ю.Г. Гаврилов, Ю.В. Забіяка, О.В. Шульженко, Є.В. Фесенко, І.Я. Фойницький, М.І. Хавронюк, І.Х. Хакімова, Р.Л. Чорний, С.Д. Шапченко, М.Д. Шаргородський, А.В. Шеслера, М.А. Шнейдер, Р.М. Янович, Н.М. Ярмиш та інші. Однак недостатньо дослідженими залишилися питання кримінальної відповідальності за бандитизм у зарубіжному законодавстві [4]. Вивчення зарубіжного досвіду дозволяє запозичити кращі надбання інших країн у протидії цьому виду злочинів і використати їх під час удосконалення вітчизняного законодавства.

Метою статті є дослідження кримінальної відповідальності за бандитизм у законодавстві зарубіжних країн.

Виклад основного матеріалу. Бандитизм визнається злочином не лише законодавством України, але й законодавством низки іноземних держав [5]. Зокрема, у кримінальному законодавстві різних країн світу встановлюється кримінальна відповідальність за:

- 1) створення озброєних банд (ст. 515 КК Іспанії);
- 2) створення стійкої організованої озброєної групи (банди) з метою нападу на громадян чи організації, керівництво такою групою (бандою), участь у ній та у вчинених нею нападах (ст. 230 КК Киргизької Республіки);
- 3) об'єднання двох і більше осіб в організовану озброєну групу (банду) з метою вчинення злочинів, участь у вчиненні бандою злочинів чи керівництво ними (ст. 224 КК Латвійської Республіки);
- 4) організацію злочинного співтовариства, озброєного вогнепальною зброєю, вибуховими пристроями чи вибуховими речовинами, керівництво ним та участь в його діяльності (ст. 249 КК Литовської Республіки);

5) створення організованої озброєної групи (банди) з метою нападу на осіб чи організації, керівництво такою групою чи участь у злочинах, вчинених бандою (ст. 222 КК Вірменії);

6) вчинення діяння озброєною групою (ст. 321 КК Болгарії);

7) створення стійкої озброєної групи (банди) з метою нападу на громадян чи організації, а також керівництво такою групою (бандою), участь у ній чи у вчинених нею нападах (ст. 237 КК Казахстану, ст. 186 КК Таджикистану, ст. 209 КК Російської Федерації, ст. 224 КК Грузії);

8) участь в організованій групі чи співтоваристві, які мають озброєний характер, створення таких об'єднань та керівництво ними (ст. 258 КК Польщі);

9) створення організованої злочинної групи, а також керівництво групою чи участь у ній (ст. 242 КК Узбекистану);

10) організацію озброєної спільноти або банди, керівництво ними чи виконання окремих обов'язків у таких спільнотах або бандах для вчинення злочинів, передбачених ст. 125, 131, 146, 147, 149 і 156 (ст. 168 КК Туреччини);

11) організація озброєних банд з метою нападу на юридичних чи фізичних осіб, а також участь у таких бандах чи у вчинених ними нападах (ст. 283 КК Республіки Молдова);

12) створення банди, тобто озброєної організованої групи, з метою нападів на підприємства, установи, організації чи на громадян, або керівництво бандою, або участь у банді чи у вчинених нею нападах (ст. 286 КК Республіки Білорусь).

При чому в законодавстві одних держав (Киргизької Республіки, Латвійської Республіки, Вірменії, Казахстану, Таджикистану, Туреччини, Республіки Молдова, Республіки Білорусь, Російської Федерації, Грузії) бандитизм виділено в самостійний злочин, а в інших (Іспанії, Литовській Республіці, Болгарії, Польщі, Узбекистані) він є альтернативним діянням певного складу злочину або його кваліфікуючою ознакою [6, с. 172–173].

Кількісно-якісний склад учасників банди в законодавстві окремих держав визначають по-різному: як групу (ст. 230 КК Киргизької Республіки, ст. 321 КК Болгарії); стійку групу (ст. 237 КК Казахстану, ст. 186 КК Таджикистану); стійку озброєну групу (ст. 209 КК Російської Федерації, ст. 224 КК Грузії); організовану групу (ст. 222 КК Вірменії, ст. 242 КК Узбекистану, ст. 286 КК Білорусі); організовану озброєну групу з двох і більше осіб (ст. 224 КК Латвійської Республіки); злочинне співтовариство (ст. 249 КК Литовської Республіки); спільноту або банду (ст. 168 КК Туреччини); організовану групу чи співтовариство (ст. 258 КК Польщі); банду (ст. 283 КК Молдови); організацію, яка має членів або структурні підрозділи (Законодавство про припинення незаконних діянь членів бандитських угруповань Японії). Таким чином, у законодавстві одних країн банду визначають як групу, організовану групу, злочинну організацію, а в інших – не конкретизовано, до якої форми співучасті вона належить.

Відповідно до кримінального законодавства окремих зарубіжних держав банда може існувати в формі групи, тобто складатися з двох і більше осіб. Очевидно, що це група осіб за попередньою змовою, що характеризується стійкістю. Тому у вітчизняному кримінальному законодавстві з метою посилення боротьби з бандитизмом доцільно розглянути можливість визнання бандою групи осіб за попередньою змовою [7].

Мету банди в кримінальному законодавстві зарубіжних країн визначають по-різному:

- 1) вчинення злочинів (ст. 224 КК Латвійської Республіки);
- 2) напад на громадян (осіб) чи організації (ст. 230 КК Киргизької Республіки, ст. 222 КК Вірменії, ст. 237 КК Казахстану, ст. 186 КК Таджикистану, ст. 209 КК Російської Федерації, ст. 224 КК Грузії);
- 3) вчинення злочинів у країні чи за кордоном (ст. 321 КК Болгарії); вчинення злочинів, у тому числі податкових (ст. 258 КК Польщі);
- 4) напад на юридичних чи фізичних осіб (ст. 283 КК Молдови);
- 5) напад на підприємства, установи, організації чи громадян (ст. 286 КК Білорусь);
- 6) колективні та регулярні насильницькі незаконні діяння (Законодавство про припинення незаконних діянь членів бандитських угруповань Японії).

Здебільшого напад стосується громадян та різного роду юридичних осіб – підприємств, установ, організацій. Схожою визначено мету і в КК України – «напад на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб». Однак більш вдалим, з огляду на коректність, лаконічність і відповідність його нормам вітчизняного законодавства, є поняття «фізичні та юридичні особи», яке доцільно було б закріпити у ст. 257 КК України.

Важливою ознакою банди за українським кримінальним законодавством є озброєність її учасників. Щодо цієї ознаки слід зазначити, що в окремих випадках у КК зарубіжних країн конкретизовано вид зброї, що характеризує озброєність банди. Так, відповідно до ст. 249 КК Литовської Республіки злочинне співтовариство може бути озброєне вогнепальною зброєю, вибуховими пристроями чи вибуховими речовинами. У Кримінальному кодексі Туреччини озброєна спільнота або банда може мати на меті підбурювання народу до повстання проти влади з використанням зброї чи отруйних, задушливих, подразнюючих газів або вибухових речовин, чи озброєння жителів Туреччини один проти одного і підбурювання їх до вбивства один одного (ст. 149) [6, с. 175].

У кримінальному законодавстві окремих зарубіжних держав законодавець диференціював відповідальність учасників банд залежно від виконуваних ролей. Так, у ст. 516 КК Іспанії зазначено, що ініціатори та керівники озброєних банд, формувань або терористичних груп, а також особи, які очолюють їх підрозділи, підлягають покаранню у вигляді тюремного ув'язнення на термін від восьми до чотирнадцяти років або позбавленню права обіймати відповідні посади або державний пост на строк від восьми до п'ятнадцяти років. Особи, які входять до складу зазначених організацій, караються тюремним ув'язненням на термін від шести до дванадцяти років з позбавленням права обіймати відповідні посади або державний пост на строк від шести до чотирнадцяти років. За підбурювання, змову і пропозицію вчинити злочин, передбачений попередніми статтями, покарання призначається на одну або дві сходинки нижче, ніж передбачено у відповідних статтях (ст. 519 КК Іспанії).

У Кримінальному кодексі Туреччини диференційовано відповідальність трьох категорій осіб:

1) у ч. 1 ст. 168 – осіб, які організували озброєну спільноту чи банду або керували ними чи виконували окремі обов'язки в таких спільнотах або бандах, для вчинення злочинів, передбачених ст.ст. 125, 131, 146, 147, 149 і 156 (тяжке позбавлення волі на строк не менше п'ятнадцяти років);

2) у ч. 2 ст. 168 – інших членів таких спільнот чи банд (тяжке позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років);

3) у ч. 1 ст. 169 – осіб за надання укриття, сприяння, продовольства, зброї, спорядження чи одягу такому співтовариству чи банді або іншим чином полегшення їхніх дій, завідомо знаючи про характер їхньої діяльності (позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років). Стаття 209 Кримінального кодексу Російської Федерації складається з двох частин: у ч. 1 встановлено кримінальну відповідальність за створення стійкої озброєної групи (банди) з метою нападу на громадян чи організації, а також керівництво такою групою (бандою); у ч. 2 – за участь в ній чи у вчинених нею нападах.

Зарубіжний досвід диференціації кримінальної відповідальності за бандитизм заслуговує на увагу, оскільки створення банди, участь у вчинених нею злочинах та інші форми участі в цьому об'єднанні – різні за змістом і ступенем суспільної небезпеки форми об'єктивної сторони бандитизму. Тому встановлювати кримінальну відповідальність за ці діяння в одній частині статті Особливої частини КК (як це передбачено у ст. 257 КК України) не доцільно.

Серед особливо кваліфікуючих ознак цих злочинів можна виділити:

1) вчинення злочину особою з використанням свого службового становища (ст. 230 КК Киргизької Республіки);

2) вчинення злочину особою з використанням свого службового становища (ст. 237 КК Казахстану);

3) вчинення злочину з використанням свого службового становища або вчинення при небезпечному чи особливо небезпечному рецидиві (ст. 186 КК Таджикистану);

4) вчинення злочину з використанням свого службового становища (ст. 209 КК Російської Федерації) [6, с. 176–177].

Висновки. У кримінальному законодавстві різних країн світу встановлюється кримінальна відповідальність за створення озброєних банд; створення стійкої організованої озброєної групи (банди) з метою нападу на громадян чи організації, керівництво такою групою (бандою), участь у ній та у вчинених нею нападах; об'єднання двох і більше осіб в організовану озброєну групу (банду) з метою вчинення злочинів, участь у вчиненні бандою злочинів чи керівництво ними; організацію злочинного співтовариства, озброєного вогнепальною зброєю, вибуховими пристроями чи вибуховими речовинами, керівництво ним та участь у його діяльності; створення організованої озброєної групи (банди) з метою нападу на осіб чи організації, керівництво такою групою чи участь у злочинах, вчинених бандою; вчинення діяння озброєною групою; створення стійкої озброєної групи (банди) з метою нападу на громадян чи організації, а також керівництво такою групою (бандою), участь у ній чи у вчинених нею нападах; участь в організованій групі чи співтоваристві, які мають озброєний характер, створення таких об'єднань та керівництво ними; створення організованої злочинної групи, а також керівництво групою

чи участь у ній; організацію озброєної спільноти або банди, керівництво ними чи виконання окремих обов'язків у таких спільнотах або бандах для вчинення злочинів; організацію озброєних банд з метою нападу на юридичних чи фізичних осіб, а також участь у таких бандах чи в учинених ними нападах; створення банди, тобто озброєної організованої групи, з метою нападів на підприємства, установи, організації чи на громадян, або керівництво бандою, або участь у банді чи у вчинених нею нападах [10]. При чому в законодавстві одних держав бандитизм виділено в самостійний злочин, а в інших він є альтернативним діянням певного складу злочину або його кваліфікуючою ознакою [8].

Кількісно-якісний склад учасників банди та мета бандитизму в законодавстві окремих держав визначають по-різному. Відповідно до кримінального законодавства окремих зарубіжних держав банда може існувати у формі групи, тобто складатися з двох і більше осіб. Очевидно, що це група осіб за попередньою змовою, що характеризується стійкістю. Тому у вітчизняному кримінальному законодавстві з метою посилення боротьби з бандитизмом доцільно розглянути можливість визнання бандою групи осіб за попередньою змовою [9].

У кримінальному законодавстві окремих зарубіжних держав законодавець диференціював відповідальність учасників банд залежно від виконуваних ролей. Зарубіжний досвід диференціації кримінальної відповідальності за бандитизм заслуговує на увагу, оскільки створення банди, участь у вчинених нею злочинах та інші форми участі в цьому об'єднанні – різні за змістом і ступенем суспільної небезпеки форми об'єктивної сторони бандитизму [11]. Тому встановлювати кримінальну відповідальність за ці діяння в одній частині статті Особливої частини КК (як це передбачено у ст. 257 КК України) не доцільно.

Література

1. Абакумова Ю.В. Уточнення природи співучасті у злочині / Ю.В. Абакумова. Держава та регіони. Серія: Право. 2012. № 1. С. 143–149.
2. Абакумова Ю.В. Форми співучасті у злочині. Європейські перспективи : науково-практичний журнал. К., 2012. № 3. Ч. 2. С. 136–139.
3. Азаров М.Ю. Особливості виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2013. № 1. С. 11–18.
4. Алексеев В.В. Понятие организованной группы. Социальная законность. 1989. № 11. С. 25–26.
5. Балега Н.В. Відмінність бандитизму від створення злочинної організації. Молодий вчений. № 4 (56), квітень, 2018 р. С. 650–653.
6. Вознюк А.А. Кримінальна відповідальність за бандитизм за кримінальним законодавством зарубіжних держав. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2013. № 3(спец. вип.). С. 171–178.
7. Гаврилов Ю.Г. Бандитизм: кримінально-правова характеристика та проблеми кваліфікації : дис. канд. юрид. наук:12.00.08, Запоріжжя, 2017. 221 с.
8. Гаврилов Ю.Г. Стійкість як ознака банди. Актуальні проблеми держави і права. 2017. № 78. С. 41–48.
9. Забіяка Ю.В. Поняття та основні ознаки бандитизму. Право та державне управління. 2019. № 1 (34). Том 1. С. 79–83.
10. Іваненко І.В. Аналіз національного законодавства про боротьбу з бандитизмом. Вісник Верховного Суду України. 2002. № 6. С. 45–48.
11. Криміналістика : підручник / В.Ю. Шепітько, В.О. Коновалова, В.А. Журавель та ін.; за ред. В.Ю. Шепітька. [5-е вид., перероб. і доп.]. Х. : Право, 2011. 464 с.

Анотація

Будякова А. Б. Кримінальна відповідальність за бандитизм у законодавстві зарубіжних країн. – Стаття.

Бандитизм є одним із найнебезпечніших злочинів проти громадської безпеки. Враховуючи останні події в Україні, коли на тлі політичної та соціальної кризи у державі все частіше створюють організовані злочинні групи, часто озброєні, виникають незаконні воєнізовані формування, наявна велика кількість зброї, що на незаконних підставах знаходиться у володінні окремих осіб і рух якої дуже важко проконтролювати або відстежити, стає зрозумілим, чому збільшується кількість вчинюваних злочинів з використанням вогнепальної зброї, вибухівки як окремими особами, так і озброєними злочинними угрупованнями.

Функціонування в Україні банд, метою існування яких є вчинення озброєних нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, загрожує як громадській безпеці, так і життю, здоров'ю окремих громадян та їх власності, перешкоджає нормальній господарській діяльності, створює стан незахищеності суспільства від злочинних посягань. Все це зумовлює необхідність вжиття з боку держави ефективних заходів, у тому числі й кримінально-правового характеру, спрямованих на протидію бандитизму. Але ефективність таких заходів навряд чи можлива без чіткого розуміння юридичної природи бандитизму, якого можна досягнути, проаналізувавши досвід кримінальної відповідальності за бандитизм у законодавстві зарубіжних країн.

У кримінальному законодавстві окремих зарубіжних держав законодавець диференціював відповідальність учасників банд залежно від виконуваних ролей. Зарубіжний досвід диференціації кримінальної відповідальності за бандитизм заслуговує на увагу, оскільки створення банди, участь у вчиненні нею злочинів та інші форми участі в цьому об'єднанні – різні за змістом і ступенем суспільної небезпеки форми об'єктивної сторони бандитизму. Тому встановлювати кримінальну відповідальність за ці діяння в одній частині статті Особливої частини КК (як це передбачено у ст. 257 КК України) не доцільно.

Ключові слова: законодавство, держава, організована злочинність, розбійний напад, бандитизм, суспільство, еволюція.

Summary

Budiakova A. B. Criminal liability for banditry in the legislation of foreign countries. – Article.

Banditry is one of the most dangerous crimes against public safety. Given the recent events in Ukraine, when the political and social crisis in the country is increasingly creating organized criminal groups, often armed, there are illegal paramilitaries, there are a large number of weapons that are illegally owned by individuals and whose movement is very difficult to control or to trace, it becomes clear why the number of crimes committed with the use of firearms, explosives, both by individuals and armed criminal groups is increasing.

The operation of gangs in Ukraine, the purpose of which is to carry out armed attacks on enterprises, institutions, organizations or individuals, threatens public safety in general and the lives, health of individuals and their property, hinders the normal economic activity that creates the state insecurity of society from criminal encroachments. All this presupposes the need for the state to take effective measures, including criminal law, aimed at combating banditry. But the effectiveness of such measures is hardly possible without a clear understanding of the legal nature of banditry, which can be achieved, including by analyzing the experience of criminal liability for banditry in the legislation of foreign countries.

In the criminal law of some foreign countries, the legislator differentiated the responsibility of gang members depending on the roles performed. Foreign experience in differentiating criminal liability for banditry deserves attention, because the creation of a gang, participation in crimes committed by it, and other forms of participation in this association are different in content and degree of public danger forms of the objective side of banditry. Therefore, it is not expedient to establish criminal liability for these acts in one part of the article of the Special Part of the Criminal Code (as provided for in Article 257 of the Criminal Code of Ukraine).

Key words: law, state, organized crime, robbery, banditry, society, evolution.